

# 1. Навчальна дисципліна. Політична конфліктологія

Галузь знань

**0301 соціально-політичні науки**

Напрямок підготовки

**052 «Політологія»**

Освітньо-кваліфікаційний рівень підготовки фахівця **бакалавр**

## 2. Зміст навчальної дисципліни.

### ***Предмет і методи політичної конфліктології.***

Ознайомлення із основними проблемами курсу «Політична конфліктологія», визначення її об'єкту та предмету. Структура сучасної конфліктології як навчальної дисципліни. Значення теоретичного і практичного компонентів конфліктології для формування нового покоління українських політологів і політиків. Ознайомлення із діяльністю найбільш відомих американських, європейських і російських конфліктологічних центрів: Центр по вивченню миру і вирішення конфліктів (Австралія), Центр по аналізу і вирішенню конфліктів при Університеті Мейсона (США), Центр по міжнародному розвитку і врегулюванню конфліктів при Мерілендському університеті (США), Міжнародний центр вирішення конфліктів (Австралія), Центр Картера (США), Центр конфліктологічних досліджень при Інституті соціології РАН і інші. Міждисциплінарний характер конфліктологічних знань.

Основні підходи до вивчення конфліктів, системний підхід. Методологія та методи конфліктології. Методологічні принципи дослідження політичних конфліктів. Об'єктивні і суб'єктивні методи. Рівні вивчення конфліктів: фундаментально-теоретичний, «Теорії середнього рівня», емпіричний. Емпіричні методи дослідження конфліктів. Становлення конфліктології в сучасній Україні: проблеми і перспективи.

### ***Гене́за уявлень про конфлікт***

Конфлікти в історії людства. Ранні уявлення про конфлікт: Конфуцій, Геракліт, Епікур, Платон, Демокріт, Сократ. Природа людини і конфлікт в концепції Арістотеля. Уявлення про конфлікти в середні віки: Клімент Александрійський, Аврелій Августин, Фома Аквінський. Розвиток уявлень про конфлікт в епоху Відродження: Н. Макіавеллі, Е. Ротердамський. Активізація до дослідження конфліктів в епоху Нового часу. Теоретичні і прикладні аспекти вивчення конфліктів в філософії Ф. Бекона. «Теорія суспільного договору»: суспільство, держава і

конфлікти. «Природний стан суспільства» - мир чи війна, Г.Гегель про позитивну роль конфліктів у розвитку суспільства. Тенденції його розвитку в XIX ст. і зміни поглядів на конфлікт. Теорія Т. Мальтуса і «соціальний дарвінізм», конфлікти у боротьбі за існування.

Вивчення конфліктів в період становлення соціології. Роль конфліктів в соціологічній теорії К. Маркса. Конфліктологія і марксизм. Проблематика конфлікту в соціології М.Вебера. Конфлікт і девіантна поведінка в концепції Е. Дюркгейма. «Соціологія конфлікту» Г. Зіммеля. Розгляд конфліктів в «Теорії еліт» (Г. Моска, В. Парето), Чикагська школа і її внесок у вивчення конфліктів.

Структурно-функціональний підхід (Т.Парсонс): конфлікт як «соціальна паталогія». Становлення конфліктологічної парадигми вивчення суспільства. «Теорія функціонально позитивного конфлікту» Л. Козера. Р. Дарендорфа і його погляди на конфлікт. «Загальна теорія конфлікту» К.Боулдінга. Сучасні концепції вивчення конфліктів, їх особливості.

### ***Конфлікт як явище суспільного життя***

Соціальна природа конфлікту. Конфлікт і протиріччя. Об'єктивні фактори виникнення конфліктів. Організаційно-управлінські, соціально-психологічні і особистісні причини конфліктів. Виникнення конфлікту і стадії його розгортання: перед конфліктна стадія, конфліктна ситуація, інцидент, розвиток і ескалація конфлікту. Врегулювання конфлікту і після конфліктна ситуація. Сторони (учасники) конфлікту, їх ранг та ресурси. «Оточуюче середовище», його вплив на конфлікт. Структура і функції конфлікту, позитивні і негативні функції. Основні види конфліктів і сфери їх виникнення. Проблеми класифікації і типологізації конфліктів. Концепції типологізації конфліктів. Типологія конфліктів Р. Даля. Типологія конфліктів К. Боулдінга. Типологія конфліктів А. Раппорта. Соціально-політичні конфлікти в умовах трансформації українського суспільства.

### ***Особливості виникнення політичних конфліктів і методи їх вивчення***

Конфлікти і влада. Політична стабільність і конфлікт. Роль і місце конфлікту в політичних відносинах. Поняття і сутність політичного конфлікту. Джерела виникнення і розгортання політичних конфліктів. Розбіжності інтересів, цінностей і цілей як передумови конфліктів. Потреби людей і політичні конфлікти. Проблеми ідентичності і політичні конфлікти. Ідеологічні аспекти конфлікту. Особливості політичної комунікації, її вплив на специфіку політичних конфліктів. Конфлікти як інструмент політики. Методологія вивчення політичних конфліктів: загальне і особливе. Конкретно-історичний і культурно-цивілізаційний підходи до вивчення політичних конфліктів. Структурно-функціональний підхід, порівняльний аналіз. Соціологічні і психологічні методи.

### ***Типологія, динаміка, структура і функції політичних конфліктів.***

Типологізація політичних конфліктів. Внутрішні і міжнародні конфлікти. «Горизонтальні» політичні конфлікти в рамках існуючого політичного режиму. «Вертикальні» політичні конфлікти, їх особливості і специфіка протікання. «Статусно-рольові» і «режимні» політичні конфлікти. Аналіз антагоністичних і неантагоністичних конфліктів. Конфлікти цінностей, конфлікти інтересів, конфлікти політичних культур.

Етапи розгортання політичного конфлікту. Проблема легітимності в політичному конфлікті. Політичні конфлікти і політичні кризи. Специфіка і закономірності політичної боротьби, її структура. Форми і методи політичної боротьби. Політична влада як предмет конфлікту. Технології досягнення і утримання політичної влади. Сторони і фон політичного конфлікту. Учасники політичних конфліктів: держави, етноси, політичні партії і еліти. Громадська думка як фактор розвитку політичного

конфлікту. Роль ЗМІ в політичному конфлікті. Функції політичних конфліктів, їх характеристика.

### ***Попередження політичних конфліктів***

Стратегія попередження політичних конфліктів. Конфліктний моніторинг. Прогнозування і «рання» діагностика конфліктів. Часткове і повне запобігання конфлікту. Раннє попередження і запобігаючи вирішення конфлікту. Встановлення і припинення миру як основа врегулювання політичних конфліктів. Превентивна дипломатія в міжнародних політичних конфліктах. Технології ініціювання і стимулювання політичних конфліктів як одна із сторін соціального управління. Конфлікт і підтримання міцності організації. Сприятлива ситуація і провокування конфліктів однією із сторін.

### ***Інституалізація політичних конфліктів***

Інституалізовані і неінституалізовані політичні конфлікти. Встановлення чіткої процедури врегулювання політичного конфлікту. Нормативні передумови інституалізації конфліктів. Підвищення міри управління політичними конфліктами.

Політична інституалізація конфлікту, її особливості. Впорядкування претензій та вимог учасників конфлікту. Здійснення принципу «максимального значення». Динаміка процесу політичної інституалізації конфлікту: від стихійного стану до організованого. Протиріччя політичної інституалізації конфліктів, її позитивні і негативні наслідки.

### ***Політичні конфлікти в сучасній Україні.***

Вітчизняна традиція політичних конфліктів: особливості виникнення конфліктних ситуацій і виходи із них. Конфліктний потенціал сучасної України. Співвідношення позитивних і негативних аспектів впливу конфліктів на політичні процеси в державі. Трансформація суспільно-політичної системи і динаміка «вісьового» політичного конфлікту. Конфлікти в період перебудови (1986-1991 рр.).

Перехід до ринкової економіки і політичні конфлікти: боротьба олігархічних угруповань. Конфлікти інтересів, цінностей і цілей. Конфлікти в структурі центр-периферійної взаємодії. Співвідношення конфлікту і консенсусу в українській політиці. Прогнозування перспектив розвитку сучасних політичних конфліктів.

Особливості філософії не насилля у поглядах Л. Толстого і М.Ганді. Аналіз сучасних наукових підходів до проблеми насильницького розв'язання сучасних політичних конфліктів.

### ***Теоретичні напрямки дослідження і практична діяльність по врегулюванню політичних конфліктів.***

Співвідношення науки і практики врегулювання політичних конфліктів. Аналіз понять: «врегулювання конфлікту», «вирішення конфлікту», «розв'язання конфлікту», «управління конфліктом», «попередження конфлікту». Внутрішні і зовнішні аспекти управління політичними конфліктами. Процес діагностики конфлікту. Картографічний аналіз конфлікту. Зміст процесу управління конфліктами (прогнозування, запобігання і стимулювання, регулювання, розв'язання). Технології регулювання

політичними конфліктами (інформаційні, комунікативні, соціально-психологічні, організаційні). Модель прийняття науково обгрунтованого рішення з управління конфліктами. Алгоритм управління конфліктом.

Держава і локальні конфлікти. Ознайомлення із практичною діяльністю найбільш відомих європейських, російських і вітчизняних урядових і неурядових організацій, діяльність яких зосереджена на запобіганні і припиненні локальних політичних конфліктів. Класифікація цих організацій. Рівні конфліктного протистояння, їх характеристика.

### ***Методи та форми управління політичними конфліктами***

Передумови та принципи управління політичними конфліктами. Структурні методи управління політичними конфліктами. Міжособистісні методи (стилі) вирішення конфліктів (поступка, компроміс, консенсус, ухилення, співробітництво). Модель стратегії поведінки особистості в конфлікті Томаса-Кілменна. Внутрішньо особистісні методи управління конфліктами. Переговори як універсальний метод розв'язання політичних конфліктів. Етапи переговорного процесу. Моделі поведінки особистості в переговорному процесі. Поняття «третьої сторони» у врегулюванні конфлікту. Посередництво, «надання добрих послуг», «спостереження за ходом переговорів», арбітраж. Основні завдання і засоби впливу «третьої сторони». Труднощі і проблеми при здійсненні посередницьких послуг. Основні вимоги до посередника. Методологія, методика і процедури медіації політичних конфліктів.

### ***Переговори як засіб врегулювання політичних конфліктів***

Переговори як наукова і практична проблема. Аналіз теоретичних робіт по переговорному процесу: світовий і вітчизняний досвід. Сучасні тенденції у вивченні переговорів. Західні дослідницькі центри. Розвиток вітчизняних досліджень по переговорам і застосування на практиці наукових розробок.

Структура і функції переговорів. Переговори в політичному конфлікті при співпраці сторін. Переговорні стратегії, їх розробка і застосування на практиці. Стадії переговорного процесу, підготовка переговорів. Стилі і тактика ведення переговорів. Прийоми, що використовуються в рамках спільного вирішення проблеми. Співвідношення тактичних прийомів і функцій. Рівні переговорів. Багатосторонні переговори, їх особливості та специфіка. Переговори на вищому рівні: аналіз, особливості організації та проведення.

### ***Технології державного врегулювання політичних конфліктів в демократичному суспільстві.***

Конкуренція в демократичному суспільстві і принцип «рівних умов». Особливості стратегій і компромісу в державній політиці. Правова держава як арбітр і гарант справедливості в управлінні політичними конфліктами.

Правові методи врегулювання політичних конфліктів. Компроміс як засіб досягнення консенсусу. Вибори і референдум як один із засобів вирішення політичних конфліктів. Вибори – конфлікт з «нулевою» чи «ненулевою» сумою. Гарантії прав меншості і підтримання політичної стабільності. Правові гарантії меншості, можливості застосування методів прямої демократії як

засобу формування плюралістичної громадської думки. Модель «суспільної» демократії в роботі А. Лейпхарта «Демократія в багатостанових суспільствах» як один із варіантів підтримання стабільності у суспільствах, де відсутні стійкі демократичні традиції.

### ***Психологія особистості в політичних конфліктах.***

Теорія потреб особистості. Модель мотиваційної поведінки людини в конфлікті: загальний контекст. Психологічна структура особистості (спрямованість, можливості, характер, темперамент, «Я-образ»). Природні властивості особистості. Екстраверсія. Інтроверсія. Темперамент і його типи. «Я-образ» («Я-концепція»). Теорія соціальних ролей (ролі: міжособистісні, внутрішньо групові, індивідуальні, офіційні, стихійні). Поведінка індивіда в умовах конкуренції.

Соціально-психологічні передумови участі населення в політичних конфліктах

Роль політичної культури населення у розгортанні політичних конфліктів. Рівень сформованості політичної культури у населення України на сучасному етапі. Психосоціальні характеристики регіональної України. Толерантність як вимір політичної культури.

3. Вибіркова.

4. **Термін вивчення IV семестр.**

5. Кількість годин за кожною формою проведення занять.

2	Види теоретичної і практичної підготовки:	
	- лекції;	20
	- практичні заняття;	20
	- індивідуальна робота;	-
	- самостійна робота.	80

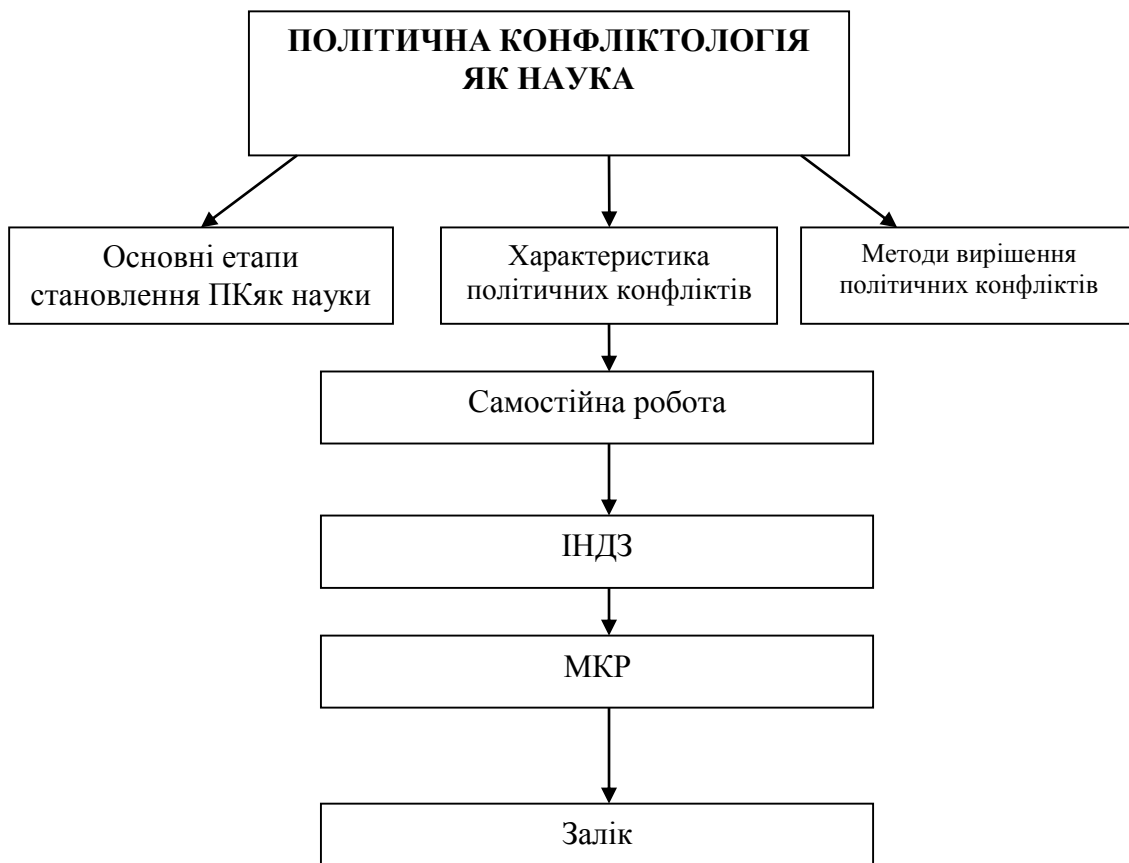
6. Викладацький склад.

Кандидат соціологічних наук, доцент кафедр політології і соціології -

Білецька Т. В.

7. Структурно-логічна схема навчальної дисципліни.

**Структурно-логічна схема навчальної дисципліни:**



### 8. Мета і завдання вивчення дисципліни:

**Метою викладання навчальної дисципліни “Політична конфліктологія” є:** сформувати цілісне уявлення про конфліктологію, її галузі, про роль конфлікту в мікро- і макропроцесах. Передбачає формування знань у студентів про природу політичних конфліктів, набуття практичних навичок у їх розв’язанні, вироблення вмінь прогнозувати і контролювати конфліктну ситуацію, позитивно сприймати конфлікти як явища суспільного життя і прагматично їх використовувати.

**Завдання навчальної дисципліни :** “Політична конфліктологія” є: сформувати у студентів основні навички щодо уміння оцінити сутність, специфіку політичних конфліктів та шляхів, методів і прийомів їх врегулювання.

**У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:**

**знати:**

1. основні поняття та категорії конфліктології, критерії класифікації і види конфліктів;
2. критично оцінювати основні теоретичні концепції і школи, які здійснюють аналіз конфлікту як соціального явища;
3. природу, характер, особливості розгортання і протікання політичних конфліктів;

4. основні етапи розвитку конфлікту;
5. елементи внутрішнього та зовнішнього впливу на конфліктні ситуації;
6. теорії механізмів виникнення політичних конфліктів, методи їх діагностики та аналізу;
7. аналізувати сучасні політичні конфлікти, визначати їх специфіку;
8. володіти знаннями про особливості політичних конфліктів в сучасній Україні.
9. визначати основні методи та форми управління політичними конфліктами та шляхи їх профілактики;

**вміти:**

1. Застосовувати теоретичні знання до аналізу політичних конфліктів;
2. Класифікувати конфлікти за сферами суспільних відносин і визначати їх функції;
3. Діагностувати і аналізувати політичний конфлікт з визначенням основних конфліктогенних понять;
4. Визначати етапи регулювання політичних конфліктів;
5. Оцінювати доцільність і ефективність використання різних переговорних і посередницьких процедур у процесах розв'язання конфліктів;
6. Застосовувати на практиці теоретичні знання по врегулюванню конфліктів не лише в сфері політики, а й в інших сферах суспільного життя;

**9. Методи викладання дисципліни.**

- Лекції для ознайомлення з основними теоретичними положеннями комплексного аналізу;
- Практичні заняття для вироблення навичок застосування теоретичних знань для розв'язування задач комплексного аналізу;
- Самостійна робота з опрацювання окремих питань теоретичного характеру, виконання домашніх завдань, підготовка до контрольних заходів тощо;
- Індивідуальні навчально-дослідні завдання для виконання творчої роботи щодо застосування знань з комплексного аналізу, розв'язування задач якісного та кількісного характеру тощо.

**10. Методи оцінювання.**

Оцінка “відмінно” ставиться за умови повних і вичерпних відповідей студента на запитання, демонстрації високого рівня теоретичної і практичної підготовки.

Оцінка “добре” виставляється за наявності несуттєвих помилок в відповідях студента.

Оцінка “задовільно” ставиться при суттєвих недоліках при формуванні відповіді на теоретичні і практичні завдання, за відсутності уміння ілюструвати прикладами основні теоретичні положення.

Оцінка “незадовільно” ставиться у тому разі, коли студент не володіє фактичним матеріалом і має низький рівень теоретичної підготовки.

## **11. Перелік основної літератури**

1. Анцупов А.Я., Шипилов А.И. Конфликтология: Учебник для вузов.- М, 1999.- 567с.
2. Анцупов А.Я., Шипилов А.И. Конфликтология: теория, история, библиография.- М, 1996.- 220с.
3. Бандурка А.М., Друзь В.А. Конфликтология.- Харьков, 1997.- 345с.
4. Денисенко І.Д., Ковальова І.О., Конфлікт та спілкування: теорія і практика створення позитивного іміджу сучасного педагога / Навч. Посібник. -Х, 2001.- 289с.
5. Дмитриев А.В. Социальный конфликт: общее и особенное.- М, 2002.- 450с.
6. Донченко Е.А., Татаренко Т.М. Личность: конфликт, гармония.- К, 1989.- 189с.
7. Дружинин Д.В., Конторов М.Д., Введение в теорию конфликта.- М, 1989.- 390с.
8. Степанов Е.И. Конфликтология переходного периода: Методологические, теоретические, технологические проблемы.- М, 1996.- 287с.
9. Тернер Дж. Теория конфликта // Дж. Тернер Структура социологической теории.- М, 1985.- 390с.
10. Тимофеева Л.Н. Политическая конфликтология.- М, 1996.- 278с.
11. Чумиков А.Н. Ведение переговоров: стратегия, коммуникация, фасилитация, медиация: Учебн. Пособие.- М, 1997.- 290с.

12. Мова викладання. Українська.